

החלטה גזענית ולא חוקית שדגל שחור מתנוסס מעליה:

חוות דעת מכון זולת על סירוב שר האוצר לתקצב רשויות ערביות

מכון זולת לשוויון וזכויות אדם מקדם את ההגנה על שלטון החוק והדמוקרטיה. ביוני 2022 פרסם המכון את הדוח "דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל", שהתריע על התהליכים הסמכותניים שהואצו מאז הקמת הממשלה החדשה של נתניהו.¹ בין היתר, הדוח התייחס למדיניות, לחקיקה ולהחלטות של ממשלות נתניהו מאז שנת 2009, שנועדו לפגוע בזכויות המיעוטים ולהוציא את המיעוט הערבי אל מחוץ ל"מגרש הפוליטי". זאת, כחלק מהגברת המגמות הסמכותניות של ממשלות אלה והרצון של נתניהו להוריד את אחוז ההצבעה בציבור הערבי כדי להשיג רוב מובהק בכנסת.

בנוסף, הדוח "חסמים מרכזיים בתעסוקת נשים ערביות בישראל: תחבורה ציבורית ומעונות יום", שפרסם מכון זולת,² התייחס לאפליה הממסדית כלפי נשים מהמיעוט הערבי ולכך שהחלטות הממשלה קבעו רף מחויבות נמוך של צמצום פערים אך לא השגת שוויון מהותי בין האזרחיות הערביות והיהודיות במדינה.

המצב החוקי הקיים בסוגיית התקצוב של הממשלה לרשויות מקומיות ובפרט רשויות ערביות: בעוד שהזכות לשוויון אינה מעוגנת במפורש בחוק יסוד, אלא הוכרה בפסיקה כזכות יסוד הנגזרת מעקרון כבוד האדם המעוגן בהוראות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, הרי שבסוגיית התקצוב הזכות לשוויון עוגנה הן בחוק והן בפסיקה ענפה של בג"ץ. בין היתר, החובה להקצות כספים של המדינה באופן שוויוני באה לידי ביטוי בסעיף 3א לחוק יסודות התקציב, תשמ"ה-1985, שקובע כי תמיכות תקציביות יחולקו אך ורק "לפי מבחנים שוויוניים".³ על פי הפסיקה, מסעיף 3א ניתן ללמוד על הדרישה הכללית לשוויון בחלוקת כל משאב ציבורי בידי כל רשויות השלטון, וכן כי עקרון השוויון חל אף ללא חוק הקובע זאת במפורש, גם על הקצאת כספים מתקציב המדינה באופן אחר ולצרכים אחרים.⁴ בין היתר, נתקבלה עתירה לביטול אזורי עדיפות לאומית לצורך מתן תקציבי עתק בתחום החינוך, ונקבע כי קיימת חשיבות מיוחדת בכל הקשור לחובת השלטון לנהוג בשוויון בין אזרחיה היהודים של המדינה ואזרחיה שאינם יהודים, וכי חובה זו מהווה יסוד מיסודותיה של היות מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית.⁵

¹ איתי מק, [דמוקרטיה לכאורה: מצב המשטר בישראל](#), מכון זולת (20.6.2022).

² שירין בטשון, [חסמים מרכזיים בתעסוקת נשים ערביות בישראל: תחבורה ציבורית ומעונות יום](#), מכון זולת (30.5.2023).

³ [חוק יסודות התקציב](#), תשמ"ה-1985.

⁴ ראו בג"צ 1703/92 ק.א.ל קוי אויר למטען בע"מ נ' ראש-הממשלה ואח' ([פורסם בנבו](#), 23.9.1998); פסקה 5 לפסק דינו של כב' הש' יצחק זמיר בבג"צ 1113/99 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' השר לענייני דתות ([פורסם בנבו](#), 18.4.2000).

⁵ בג"צ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל ([פורסם בנבו](#), 27.2.06).

החלטת שר האוצר בצלאל סמוטריץ': בניגוד לעמדת גורמי המקצוע במשרדי האוצר והפנים ולעמדת שר הפנים משה ארבל,⁶ השר סמוטריץ' החליט לא להעביר לרשויות ערביות תקציבים לשנת 2023 בסך כולל של 200 מיליון ש"ח עבור התקציב השוטף וכן תקציב נוסף בסך 100 מיליון ש"ח עבור מענקי הפיתוח והפרויקטים לפיתוח כלכלי ברשויות הערביות. בנוסף החליט למנוע מהן 10 מיליון ש"ח לטובת הנגשה ו-4 מיליון ש"ח לטובת שיפור ההיערכות לחירום. ב-8.8.2023 השר סמוטריץ' אמר שהחלטתו "סופית",⁷ ולמחרת הוסיף שיסכים לאשר את ההעברה של התקציבים רק אם יוקם מנגנון פיקוח חדש ומיוחד לרשויות הערביות שיוודא שהכספים לא יועברו "לארגוני פשיעה, ובלי שיהיה ברור שהם לא מתקצבים הסתה ועידוד טרור".⁸ משרד הפנים בדק וקבע כי מגנון כזה לא יכול לקום ולהיות ישים ולכן שר הפנים משה ארבל פנה לשר סמוטריץ' וביקש ממנו לשחרר את התקציבים.⁹

יודגש כי ראש הממשלה נתניהו גיבה את השר סמוטריץ'. בהודעה שפורסמה מטעם נתניהו נכתב כי "הכספים לרשויות הערביות בישראל יועברו לאחר בדיקה ופיקוח שהם יגיעו ליעדם הראוי – לאזרחי ישראל הערבים ולא לשום מקום אחר".¹⁰

עמדת 'מכון זולת' – מדובר בהחלטה גזענית ולא חוקית שדגל שחור מתנוסס מעליה. התשתית העובדתית שלה היא שילוב של תיאוריית קונספירציה שהופצה בימין בזמן ממשלת בנט-לפיד יחד עם העמדה הגזענית והצרכים הפוליטיים של השר סמוטריץ' וחבריו לממשלה, כמתואר להלן:

☒ השר סמוטריץ' שבוי בתוך תיאוריית הקונספירציה שהופצה בזמן ממשלת בנט-לפיד ובמיוחד במהלך קמפיין הבחירות האחרונות. לפי תיאוריית הקונספירציה שהופצה בימין, כולל על ידי מפלגת הליכוד, ממשלת בנט-לפיד העבירה כ-50 מיליארד שקלים בלי שום פיקוח והכסף זרם לארגוני פשיעה, מחבלים וטרור.¹¹ בסירובו להעביר תקציבים לרשויות הערביות, נראה שהשר סמוטריץ' מנסה להימנע מלהודות שמדובר בתיאוריית קונספירציה ולמעשה הוא פועל על פיה.

☒ ההחלטה מבוססת על העמדת הגזענית של השר סמוטריץ' וחבריו לממשלה. בשנים האחרונות השר סמוטריץ' חזר והביע במספר הזדמנויות תמיכה בהפרדה גזעית וב"עידוד" האוכלוסייה הערבית לעזוב את המרחב בין הירדן לים התיכון, על פי "תוכנית הכרעה" שאובחנה על ידי חוקרים כתמיכה בג'נוסייד.¹² בין היתר, הוא אמר לחברי כנסת ערבים "אתם פה בטעות - כי בן גוריון לא

⁶ מירב ארלזרוב, [אפילו במשרד הפנים כבר מודים: סמוטריץ' לא מבין מה הוא עושה](#), TheMarker (6.8.2023).

⁷ קלמן ליבסקינד ורועי שרון, [סמוטריץ' לכאן רשת ב: סופית - הרשויות לא יקבלו את הכסף](#), כאן חדשות (8.8.2023).

⁸ טלי חרותי-סובר, [נתניהו לא מתנער מסמוטריץ': "הכסף לחברה הערבית יועבר רק לאחר בדיקה ופיקוח"](#), TheMarker (9.8.2023).

⁹ מירב ארלזרוב, [נתניהו הוריד את סמוטריץ' מהעץ הגזעני שהוא טיפס עליו](#), הארץ (9.8.2023).
¹⁰ שם.

¹¹ ישי כהן, [בנט נגד נתניהו: "ראש המכונה שהפיצה תעמולה שקרית"](#), כיכר השבת (26.2.2023).

¹² דניאל בלטמן, [תוכנית השלבים של סמוטריץ' הארץ](#) (8.6.2017).

גמר את העבודה ולא זרק אתכם ב-48¹³. גם חברים אחרים בממשלת נתניהו ממשיכים את דרכו של הרב כהנא, תומכים בהפרדה גזעית מוחלטת ובמשטר אפרטהייד מלא משני צידי הקו הירוק.

☒ ההחלטה של השר סמוטריץ' מתאימה לצרכים הפוליטיים של מפלגות הקואליציה לקראת הבחירות המקומיות הקרובות, וכן מתאימה למשטרים סמכותניים השוללים זכויות אדם של מיעוטים, נוהגים בשיטת הפרד ומשול בין קבוצות אוכלוסייה ומטילים את האחריות לכישלונותיהם על המיעוטים. נראה שההחלטה של השר סמוטריץ' קשורה להתמודדות עם ירידת מפלגתו בסקרים לסף אחוז החסימה, וכן לצורך לעודד את ההצבעה למפלגתו ולמפלגות הקואליציה האחרות בבחירות לרשויות המקומיות. זאת כהסחת דעת מחוסר התפקוד של הממשלה ומהכעס הציבורי חוצה המפלגות בגין הכאוס שנוצר במדינה בעקבות קידום המהפכה המשטרית. כך למשל, ח"כ ויו"ר ועדת הכלכלה דוד ביטן אמר לאחרונה בכנס פעילי ליכוד לקראת הבחירות המקומיות, "זה תלוי בכם. אתם חייבים להוכיח למחאה שהם לא יכולים להשפיע על הרכב המועצה!"¹⁴. בפרט יש כעס על הממשלה בהקשר של הרשויות המקומיות בשל אישורה את החוק המכונה "קרן הארנונה", שעורר סערה אף בקרב ראשי רשויות מקומיות ממפלגת הליכוד. מרכז השלטון המקומי ומרכז השלטון האזורי עתרו לביטול החוק.¹⁵

☒ ההחלטה של השר סמוטריץ' לשלול באופן גורף תקציבים מכלל הרשויות הערביות הינה לא חוקית, ואף אין לו סמכות חוקית לקבוע קריטריונים ומנגנון פיקוח נפרדים לרשויות הערביות אלא רק קריטריונים ומנגנון פיקוח כלליים שיחולו לגבי כלל הרשויות המקומיות במדינה. כאמור, ההחלטה עומדת בניגוד לחוק ולפסיקה בדבר חובת התקצוב השוויונית וקביעת קריטריונים שוויוניים.¹⁶ בהיעדר תשתית עובדתית התומכת בהחלטה הגורפת של השר סמוטריץ' (כמתואר, גורמי המקצוע במשרדי האוצר והפנים וכן שר הפנים מתנגדים לה), לכל היותר היה על משרד האוצר בראשותו לנקוט צעדי פיקוח מיוחדים רק בעניין רשויות ספציפיות שהוכח שתקציבן זורם לארגוני פשע ולפעילות עבריינית, ללא הבחנה בין רשויות ערביות ויהודיות, וגם אז מבלי לפגוע בצרכים ובזכויות של תושביהן. יש להניח שהשר סמוטריץ' אינו מעוניין בקביעת מנגנון פיקוח וקריטריונים כלליים ושוויוניים, שכן מועצות מקומיות ואזוריות של ההתנחלויות בגדה המערבית משמשות כצינור להעברת כספים לבניית מאחזים לא חוקיים ותשתיות המשמשים את פעילי הטרור היהודי ו"נוער הגבעות".¹⁷

¹³ נעה שפיגל, סמוטריץ' לח"כים הערבים: "אתם פה בטעות - כי בן גוריון לא גמר את העבודה", הארץ (13.10.2021).
¹⁴ אבי בר-אלי, ["חייבים להוכיח למחאה שהיא לא יכולה להשפיע!" שאג ביטן - ואז הוטלה הפצצה](#), TheMarker (7.8.2023).

¹⁵ טלי חרותי-סובר, [מרכז השלטון המקומי עתר לבג"ץ נגד קרן הארנונה](#), TheMarker (9.7.2023).

¹⁶ ראו בג"צ 6488/02 הועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל נ' ועדת המנכ"לים (פורסם בנב), 2.6.2004, ובג"צ 4346/92 מעלה, המרכז לצינונות דתית נ' שר החינוך והתרבות (פורסם בנב), 30.12.1992.

¹⁷ יותם ברגר, [מועצות בשטחים תפרו תנאים להעברת כספי ציבור לחברה שבונה מאחזים לא חוקיים](#), הארץ (28.12.2017); יותם ברגר, [המועצה האזורית בנימין העבירה לאמנה עשרות מיליוני שקלים ללא מטרה מוגדרת](#), הארץ (5.7.2018).

☒ **ההחלטה של שר האוצר תחריף את חוסר השוויון והפערים בין הרשויות הערביות והיהודיות, תחמיר את העוני ותפגע בזכויות התושבים הערבים (כגון הזכויות לדיור, לבריאות ולחינוך), ובכך גם תפך את התחייבויותיה של ישראל לארגון ה-OECD ולחברות דירוג האשראי. כפי שמפורט בדוח "חסמים מרכזיים בתעסוקת נשים ערביות בישראל" שפרסם מכון זולת, תושבי הרשויות הערביות סובלים מעוני, אבטלה, אפליה ממסדית ומחסור בתשתיות ראויות כבר כיום.¹⁸ החלטות הממשלה הקודמות ו"תוכניות החומש" שאושרו להגדלת התקצוב של הרשויות הערביות נועדו באופן רשמי לצמצם פערים בין המגזר הערבי ליהודי, אך בפועל גם כדי לצמצם פערים של ישראל מול מדינות ה-OECD האחרות. זאת בהתאם להתחייבויותיה של ישראל לארגון ה-OECD ולחברות דירוג האשראי לפעול לצמצום העוני והאבטלה וכך לחזק ולייצב את כלכלתה.**

☒ **מדובר במימוש ראשון מצד שר בממשלה של ביטול עילת הסבירות, אשר מוכיח את הסכנה בהשלמת ההפיכה המשטרית. בתיקון לחוק-יסוד: השפיטה, בוטלה סמכות בית המשפט לדון בעניין סבירות החלטה של שר.¹⁹ אין צל של ספק כי החלטת השר סמוטריץ', המתעלמת לחלוטין מעמדת גורמי המקצוע במשרדי האוצר והפנים ושר הפנים, אינה מתבססת כלל על השיקולים הרלוונטיים ולא נתנה להם משקל הולם, אלא נשענת על שיקולים זרים שאינם מן העניין.**

כתיבה וייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

¹⁸ שירין בטשון, [חסמים מרכזיים בתעסוקת נשים ערביות בישראל: תחבורה ציבורית ומעונות יום](#), מכון זולת (30.5.2023).
¹⁹ [חוק יסוד: השפיטה](#).